

Kreikankielisten nimien oikeinkirjoituksesta ja taivutuksesta

1. Oikeinkirjoituksesta

Kreikan nimien oikeinkirjoitus ja taivutus on aiheuttanut pitkään päänvaivaa. Ongelmat ovat moninaiset ja vain jäävuoren huippu pilkistää niissä monissa kirjoituksissa, joita aiheesta aivan viime vuosina on julkaistu (ks. Kerkko Hakulinen 1981 ja 1983; Rauni Vornanen 1982). Kreikan nimet ovat myös erityis- asemassa muiden vieraiden nimien joukossa: niiden kirjoittamisesta ja taivutuksesta on kielioppaissa aina erillinen maininta (ks. esim. Terho Itkonen 1982: 48; Saarimaa 1971: 33; Vesikansa 1980: 11, 21).

Suomalaisten Kreikan-nimien käyttö ei rajoitu enää nykyään antiikin nimiin. Nykykreikan harrastajien määrä on kasvanut koko ajan. Rauni Vornanen (hyvä nykykreikan tuntija) on esittänyt selkeitä ja kaikin puolin toteuttamiskelpoisia kirjoitusohjeita, jotka poikkeavat edukseen virallisista ehdotuksista. Hänen ehdotuksensa olisi suonut vakiintuvan sekä paikannimien että henkilönnimien oikeinkirjoituskäytänteiksi. (Vornanen 1974: 78; 1982: 56–61.)

Viime elokuussa YK:n viides maantieteellisten nimien normalistamiskonferenssi antoi suosituksen siitä, miten kreikkalaiset paikannimet tulisi translitteroida. Suositus perustuu kreikkalaisten ja kyproslaisten tekemään ehdotukseen. (Onko suositusta tarkoitus soveltaa myös henkilönnimiin vai annetaanko niiden kirjoittamisesta omat ohjeensa?) Kansainvälistä virallista suositusta jouduttiin odottamaan kauan, eikä sekään

valitettavasti täyttänyt odotuksia. ”Siirrekirjainnuksen pitää, ollakseen hyvä, kuvata antajakielen ääntämystä samantavalla tavalla kuin kielen oma kirjoitus kuvaa, ei huonommin mutta ei paremminkaan.” (Närhi 1988: 25.) Nyt saatu suositus on edelleenkin sidoksissa vieraiden kielten (lähinnä englannin ja ranskan) ja toisaalta antiikin kirjoitusperinteeseen; nykykreikan ominaispiirteitä ei ole otettu tarpeeksi huomioon, ei myöskään transkription periaatteita.

Suosituksen mukainen latinaistamiskaava on kokonaisuudessaan julkaistu Kielikello 3/1987:n sivulla 26. Otan tässä esiin vain tärkeimmät kohdat. (Mainitsen sulkeissa äänteen, jota kirjain nykykreikassa edustaa).

Konsonantit. Beeta (v) kirjoitetaan v:ksi, esim. *Volos* (ei *Bolos*), *Lykavittos*, *Likovrisi* (ei *Lykabettos*, *Likobrisi*), *Evvia* (ei *Euboia*). Gamma kirjoitetaan g:ksi (ääntyy soinnillisena palataalispiranttina): *Argos*, *Syntagma*. Delta (soinnillinen dentaalispirantti) kirjoitetaan d:llä (ei dh:lla), esim. *Glyfada*, *Delfoi*. Thiita (soinniton dentaalispirantti) kirjoitetaan th:lla, esim. *Thessaloniki*, *Thermopylai*, *Athos*. Ksii kirjoitetaan x:ksi; ks:llinen kirjoittaminen kuuluu vain eksonyymeihin. Siispä kirjoitetaan *Aleksandria* mutta *Naxos*. Khii-kirjainta (soinnitonta velaarispiranttia) vastaa suosituksen mukaan ch. (C on kreikassa aivan vieras kirjain; h olisi riittänyt.) Siis esim. saaren nimi *Khios* pitäisi tämän mukaan kirjoittaa *Chios* ja kreetalaisen kaupungin nimi *Khania* muodossa *Chania*. Pi-

täisikö myös kuuluisan säveltäjän nimi kirjoittaa muotoon *Chatzidakis*? Zitan (soinnillisen suppean sibilantin) vastineena on z, esim. *Zakynthos*, *Liza*.

Mii-pii ja nii-taf suositetaan latinaisuudessa korvattavaksi sanan alussa ja lopussa b:llä ja d:llä mutta sanan sisässä mp:llä ja nt:llä, esim. *Benakis*, *Kampanelis*, *Rumpatis*; *Dinos*, *Antreas*. Kuitenkin gamma-kappaa vastaamaan suositetaan gk:ta, esim. *Gkaravelis* (*Garavelis* tuntuisi luontevammalta). Gamma-gamma (huom. [ŋg]) muunnetaan ng:ksi, esim. *Mesolongi*, *Angelos*, *Vangelis*, *Marangakis*.

Vokaalit. Ypsilon (*i*) latinaistetaan y:ksi, vaikka nykykreikassa ei ole y-äännettä, siis esim. *Kalymnos*, *Glyfada*, *Odyseas Elytis*.

Kreikassa on neljä muutakin *i*-äänteen merkkiä; moninaisuutta olisi voinut ainakin transkription mukaisessa latinaitamisessa vähentää luontevasti. Näin ei ole tapahtunut. Iita ja joota kirjoitetaan i:ksi, esim. *Idra*, *Ioanna*, *Ialysos*. Edelleen kreikan oi (*i*) ja ei (*i*) säilyvät latinaituksessa, esim. *Agioi Theodoroi*, *Irakleion*.

Kreikan omikron-ypsilon (*u*) kirjoitetaan latinaisin kirjaimin ou:lla, esim. *Vouliagmeni*, *Voula*, *Sounion*, *Papadopoulos*. (Pelkkä u olisi yksinkertaisempi ja lähempänä ääntämystä, esim. *Vula*, *Sunion*, *Papadopulos*.) Myös kreikan ai (*e*) säilyy translitteroinnissa. Kansainvälisen ehdotuksen mukaan on siis kirjoitettava esim. *Aegeanmeri*, *Palatia Fokea*, *Aigina*. Alfa-ypsilon kirjoitetaan av:nä soinnillisia äänneitä tarkoittavien kirjainten edellä, muuten af:nä, esim. *Epidavros*, *Pavlos* mutta *Nafaktos*. Sama koskee epsilon-ypsilon -yhtymää, esim. *Evvia*, *Evropi* mutta *Efklidis*, *Elefsina*, *Lefkas*.

Monien kreikkalaisten nimien käytössä näkee suomalaisessa tekstissä muunkinlaista kreikalle vierasta vaikutusta. Se voitaisiin tyystin karsia ja kirjoittaa suoraan kreikkalaiseen tapaan. Esim. *Ramnous*, *Rodos* ja *Rodopi* (ei *Rhamnous*, *Rhodos*, *Rhodopi*); samoin *Pafos*, *Faros*, (ei *Paphos*, *Pharos*). Tämä olisi myös

suosituksen mukaista. *Y* pitäisi voida kirjoittaa tavun alussa *j*:nä, esim. *Yamalakis* > *Jamalakis*, *Cacoyannis* > *Kakojannis* (vrt. Penttilä 1963: 102; Närhi 1978: 293). — Vielä kaiken tämänkin jälkeen jää kohtia, joissa kirjoitus ei voi jäljitellä ääntämystä.

2. S-loppuisten nimien taivutustyyppi

Oman hankaluutensa muodostaa kreikkalaisten nimien taivutus. Valtaosa kaikista kreikan nimistä on *s*-loppuisia: henkilönnimistä miesten etu- ja sukunimet (naisten sukunimet ovat maskuliinimuodon genetiivissä ja aina *s*:ttömiä, esim. herra *Benakis* mutta rouva *Benaki*); paikannimistäkin suuri osa on *s*:llisiä.

Suomessa on kolme taivutuskaavaa, joiden mukaan *s*-loppuinen nimi voi periaatteessa taipua.

1. *Taivas*-tyyppi. Aivan samoin kuin taivutamme *taivas* : *taivaa-*, *kirves* : *kirvee-* ja *kaunis* : *kaunii-*, taivutamme myös esim. *Leonidas* : *Leonidaan* : *Leonidasta*, *Pythagoras* : *Pythagoraalle*, *Themistokles* : *Themistokleen* : *Themistoklestä*, *Herakles* : *Herakleella*, *Akropolis* : *Akropolista* : *Akropoliista*, *Artemis* : *Artemiille*. Taivutusmuodot perustuvat vokaalivartaloon, joka päättyy pitkään vokaaliin. Vain partitiivissa käytetään konsonanttivartaloa, joka on samannäköinen kuin nominatiivi.

2. *Ostos*-tyyppi. Aivan samoin kuin taivutamme *ostos* : *ostoksen*, *virus* : *viruksen*, taivutamme myös esim. *Peisistratos* : *Peisistratoksen*, *Minotaukselle*, *Hefaistoksesta*, *Attaloksen*, *Dionysoksella*, *Kastelloksessa*. Tyyppiin kuuluu konsonanttivartalon lisäksi *kse*-loppuinen vokaalivartalo, johon perustuvat kaikki muut taivutusmuodot paitsi partitiivi.

3. *Dallas*-tyyppi. Esim. *Dallas* : *Dallasin* : *Dallasia*, *Kos* : *Kosin* : *Kosia*, *Kavafis* : *Kavafisin* : *Kavafisia*. Tämän ryhmän tukena ei ole omaperäisiä suomalaisia sanoja; näin taipuvat yleensä kaikki konsonanttiloppuiset vieraat sanat, muutkin kuin *s*-loppuiset. Esim.

Herriot : *Herriotin* : *Herriotia*, *Hussein* : *Husseinin* : *Husseinia* (ei **Husseimen* : **Husseinta*, vaikka esim. *istuimen* : *istuinta*). Sanan vokaalivartalo loppuu *i*:hin eikä sanalla ole konsonanttivartaloa.

Näiden kolmen paradigmatyyppin keskinäinen suhde on sellainen, että 1-tyyppi on täysin epäproduktiivinen, siihen ei tule uusia sanoja. Epäproduktiivisuus näkyy myös siten, että tämän tyyppin sanoissa näkyy lievä pyrkimys siirtyä taivutukseltaan 2-tyyppiin (esim. *uros* : *uroon* > *uroksen*, *oinas* : *oinaan*, joskus arkikielessä *oinaksen*, *ryväs* : *rypään*, usein arkikielessä *ryväkset* tai *rypäkset*). 2- ja 3-tyyppi ovat produktiivisia: 2-tyyppi kasvaa johdoksilla (esim. *jalostus*, *bodaus*, *kooditus*) ja 3-tyyppi kieleen tulevilla uusilla vierassanoilla.

Vanhastaan on yleisohjeena pidetty, että historialliset nimet ja uudet nimet taipuvat eri tavalla. Vanhat *-as*, *-es* ja usein *-is* -loppuiset taipuvat tavallisesti 1-tyyppin (*taivas*) mukaan, *-os*-loppuiset nimet taipuvat 2-tyypissä (*ostos*). Nyky-Kreikan *-os*-loppuiset paikannimet ovat taivutukseltaan *ks*:llisiä; muut nykykieliset paikannimet taivutetaan yleensä käyttämällä *i*:tä sidevokaalina (*Dallas*-tyyppi). (Saarimaa 1971: 32–33; Vesikansa 1980: 21). Nykykreikkalaisissa nimissä (kuten muunkielisissä) on Terho Itkosen mukaan vallalla 3-tyyppi (*Dallas*), esim. *Kazantzakis* : *Kazantzakin*, mutta ”antiikin nimien kaavan mukaisesti taipuvat jatkuvasti esim. paikannimet *Peloponnesos*, *Kypros* (: *Peloponnesoksen*, *Kyproksessa*)” (1982: 59). (Sattumaltako kaikki muuten *os*-loppuisia?) Fred Karlsson on myös arvellut, että *Dallas*-tyyppi (esim. *Karamanlis* : *Karamanlisin*) olisi ainakin pyrkimässä valta-asemaan (1977: 45). Kokemukseni mukaan käytäntö ei ole aivan tällainen vaan vaikuttaa hyvin sekavalta.

Selvittääkseni, minkälainen tilanne oikeastaan on, tarkastelin, miten kreikkalaisia nimiä taivutetaan suomalaisissa kirjoissa ja lehdissä (ks. aineslähdeluetteloa artikkelin lopussa). Paljastui selvästi,

että kirjoittajat joko eivät tunne ohjeita taikka eivät osaa soveltaa niitä.

S-loppuisia vieraita nimiä käyttäessään suomalainen joutuu ottamaan huomioon useita seikkoja: ensinnäkin sen, onko nimi kreikkalainen vai muu, onko se vanha vai uusi, kolmanneksi, mikä vokaali edeltää *s*:ää, ja vielä neljänneksi, onko kyseessä henkilö- vai paikannimi. Ohjeet perustuvat siis osaltaan semanttisiin, psykologisiin ja osaltaan fonologisiin seikkoihin.

Olipa kyseessä vanha tai uusi, henkilö- tai paikannimi, *-as*, *-es*, *-is* tai *-os*-loppuinen nimi, käytäntö horjuu. Sammassakin teoksessa kirjoitettiin toisaalta *Kavafisin*, *Kavafisista*, *Kommageneen*, *Kommageneessä* (!), toisaalta *Serapiksen*, *Eleusiksen*, *Tamideksesta*. Sammassakin tekstissä kirjoitettiin toisaalla *Agios Nikolaoksen* ja *Agios Nikolaoksesta*, toisaalla *Agios Nikolaosin* ja *Agios Nikolaoisissa*. Esim. Schildtin teoksessa *Purjehdukseni Dafnella* suomentaja on käyttänyt sekaisin kaikkia kolmea taivutus-tyyppiä: *Lefkasin*, *Lavrasilla*, *A. Antonidadeen*, *Psaraksen*; hän puhuu *Strofadeen* munkeista (saaren nimi on *Strafades*), käyttää myös muotoja *Strofadeella*, *Strofadeeseen*, jopa samalla sivulla *Strofadeen* ja *Strofadeksen*. Kallifatidesin kirjassa *Minun Ateenani* mainitaan rinnan *Kanellopouloksen* museo ja *Aptomsin* kahvila. Matkaesitteen mukaan lennetään suoraan *Paphosin* kentälle mutta paluu tapahtuu *Paphoksen* kentältä. Kreetan-matkalaiset tekevät retken *Nikos Kazantzakiksen* haudalle, muut Kreikan-kävijät voivat mm. purjehtia *Spetsesin* (~ *Spetsain*) ja *Porosin* satamiin. *Rodoksessa* voidaan majoittua *Esperideksessä* ja retkellä ihailla vaikkapa *Filerimokselta* avautuvaa näköalaa. Ateenassa toinen matkanjärjestäjä mainostaa *Akropoliin*, toinen *Akropoliksen* museota.

Ks:llinen taivutus näkyy olevan kreikkalaisissa nimissä etusijalla, vaikka horjunta eri tyyppien välillä on silmiinpistävää. Paitsi *-os*-loppuisia, taivutetaan näin yleensä myös muita, esim. *Andreak-*

selle, *Dimitriksellä, Eurotaksen, Lagideksen, Mandraksen, Sofokliksen, Stamatiksen*. Huomattavasti vähemmän näky *Dallas*-tyyppistä taivutusta, esim. *Lukasille, Drakosin*.

Mitä voitaisiin tehdä käytännön selkiyttämiseksi? Onko henkilönnimiä käsiteltävä eri tavoin kuin paikannimiä? Ovatko fonologiset syyt painavampia kuin semanttiset? Onko *s*-loppuisia nimiä todella taivutettava eri tavalla *s*:ää edeltävän vokaalin mukaan? Ovatko kirjoittajat aina selvillä siitä, onko nimi uusi vai vanha? Mitä nimiä ylipäätään pidetään uusina, mitä vanhoina? Kenen kannalta nimi on uusi tai vanha, kantaajan, käyttäjän vai lukijan (kuulijan)? Missä raja kulkee?

Miksi kreikkalaiset *s*-loppuiset nimet ovat vieraiden nimien joukossa erityis-asemassa? Miksi käytetään mm. sellaisia paikannimiä kuin *Caicosin* väylä, *Christmasin* selänne, *Davisin* salmi, *Jarvisinsaarri*, *Floresin* meri ja *Glarusin* Alpit, *Ortleisin* ryhmä, *Patosin* laguuni, *San Matiasin* lahti, mutta *Euripoksensalmi* ja *Patraksenlahti* (mm. Kerkko Hakulinen 1983)? Miksi horjunta muunkielisten *s*-loppuisien nimien käytössä kallistuu *Dallas*-tyyppin puolelle ja *ostos*-tyyppin taivutusta näkee vähemmän (esim. *Barresin* tuotanto, *Asturiasin* romaanit, *Minas Geraisin* osavaltio, *Dreyfusin* juttu, *Ariasin* rauhansopimus, *Dukakisin* suosio; *Čiurlioniksen* sävelruno)? Ns. tutuista *s*-loppuisista nimistä horjuu ainakin *Torremolinos* ja *Las Palmas* -nimien taivutus (*Torremolinosin* ~ *Torremolinoksen*, *Las Palmasissa* ~ *Las Palmaksessa*; huom. muuten, että esim. Vesikansa teoksessaan Ulkomaiden paikannimet suosittaa muotoja *Torremolinoksen* mutta *Las Palmasin*) mutta ei juuri muiden; ainakaan vakavassa mielessä ei näe eikä kuule käytettävän sellaisia muotoja kuin esim. »Filippiinien entiselle presidentille **Marcokselle*, englantilaisen herra **Traviksen*, Lontooseen lennetään **British Airwaysella*, intialaiset puhdistautuvat **Gangeksessa*, mitä tapahtuu **Laoksessa*», vaan aina presidentti *Marcosille*, *Travis-*

in, *British Airwaysilla*, *Gangesissa*, *Laosissa*. Mitä uudempi, oudompi nimi on, sitä varmemmin se yleensä taivutetaan *Dallas*-tyyppin mukaan, esim. *Aguimesin*, *Berrazalesin*, *Burgosissa*, *Guimaraesiin*, *Lagosissa*, *Madrasissa*, *Portals Nousista*, *Praia dos Barcosissa*, *Sagresin*, *Silvesin*, *Sorosin*, vain muutamia esimerkkejä muunkielisistä *s*-loppuisista nimistä mainitakseni.

Taivutusta ohjaavan säännön tulisi olla sellainen, että sen mukaan ei muodosteta käyviä muotoja vain kielessä olevista sanoista vaan myös kieleen tulevista. Tällainen sääntö ei saisi olla liian mutkikas ja tavallisen kielenkäyttäjän vaikeasti sovellettavissa. Oikea muodon löytyminen ei saisi riippua liian monesta seikasta yhtä aikaa.

Antiikin (sekä paikan- että henkilön-) nimet lienee viisainta säilyttää vanhoiltaan. Niiden käyttöhan on vakiintunut. Pitkävokaalinen taivutus *taivas*-tyyppin mukaan *-as*, *-es* ja *is*-loppuisissa nimissä heijastaa sopivasti niiden vanhastavaa sävyä. Pieni ongelma on kyllä siinä, että esiin putkahtaa silloin tällöin ”uusiakin” antiikin nimiä. Näiden uusvanhojen nimien käyttäjän pitäisi osata tällöin soveltaa antiikin nimistä annettuja taivutusohjeita. Sovellus ei näköjään onnistu (esimerkit Kavafisin runokäännöksistä): toisaalta kyllä *Akhilleen*, *Ariaratheen*, *Artakserkseen*, *Herakleideen*, *Hystapeen*, *Kommageneen*, *Kleomoneelle*, *Kserkseen*, *Laerteen*, *Lysiaan*, *Mithridateelle*, *Oresteen*, *Salamiissa*, mutta myös *Ammonekselle*, *Balaksen*, *Eleusiksen*, *Emeksen*, *Emonidekselle*, *Epifaneksen*, *Hermeksenä*, *Herodaksen*, *Herodeksen*, *Kharmidekseen*, *Laneksen*, *Myreksestä*, *Serapiksen*, *Tamideksesta*, *Thetiksen*, sekä *Sakkasin* ja *Euergetesin*. Edelleen esim. kaupunginimestä *Persepolis* suomentaja käyttää genetiivejä *Persepoliin* ja *Persepoliksen*; myös illatiivi on muodossa *Persepoliin*. Edelleen muoto *Panopolista* edustaa elatiivia...

Nykykreikkalaisten nimien taivutusohjei-

ta annettaessa voisi ehkä ottaa huomioon seuraavan.

Koska *taivas*-tyyppi on epäproduktiivistunut kielessämme täysin, se ei tule enää kysymykseen uusien nimien taivutuksessa. Jäljelle jää kaksi mahdollisuutta: *ostos*- sekä *Dallas*-tyyppi. Taivutus-tyyppin valintaan näkyy vaikuttavan ainakin nimen pituus, loppu-s:ää edeltävä vokaali sekä nimen tuttuus.

a) Sanan pituus.

Yksitavuiset nimet taipuvat aina *Dallas*-tyypin mukaan, pitemmissä on kaksi mahdollisuutta. Siis esim. *Kos* : *Kosin* : *Kosiin*, *Tos* : *Tosin* : *Tosille*, mutta *Ios* : *Iokseen*, *Khios* : *Khioksessa*, *Kalymnos* : *Kalymnoksen* : *Kalymnoksesta*.

b) Loppu-s:ää edeltävä vokaali.

Os-loppuisten nimien taivuttaminen vanhastaan *ostos*-tyypin mukaan vetää puoleensa uusiakin. Kun siis taivutetaan *Rodoksen*, *Samoksen*, *Miloksen*, *Leroksen*, *Patmoksella*, *Mykonoksen*, *Tinoksen*, *Paroksen*, *Antiparoksen*, *Folegandroksen*, *Xanthokseen*, *Pyrgoksen*, *Pattakokseen*, *Sifnoksen*, *Zakynthoksessa*, *Nisyroksesta*, *Kinaroksella*, näkyy myös taivutettavan *Lefkaksen*, *Agios Ioannikseen*, *Mysikseen*. Sama näkyy myös henkilönnimissä: niin kuin vanhastaan *Herakleitoksen*, *Hesiodoksen* tai *Priamoksen*, niin myös *Kanellopouloksen* museo, *Panteleimonoksen* luostari, *Aspendoksen* teatteri ja *Thiraioksen* erakkoperhe. Ja *os*-loppuisista malli leviää muihin: myös *Hesperiksen*, *Sesotriksen*, *Aleksiksen* ja *P.K. Enepekidiksen*. Varmasti myös *ks*-tyypin yleisyys kielen yleisnimissä vaikuttaa.

Olisiko *ostos*-tyyppi rajattava koskemaan vain *os*-loppuisia? Ehdotukseni mukaan ei. Eihän se ole näin rajoittunut yleisnimissäkään: paitsi esim. *katos* : *katoksen* niin myös *jalas* : *jalaksen*, *vihannes* : *vihanneksen*, *jänis* : *jäniksen*, *halaus* : *halauksen*, *risteys* : *risteyksen*, *löydös* : *löydöksen*.

c) Nimen tuttuus. Esim. *Jannis* : *Janniksen*, *Jorgos* : *Jorgokselle*, *Theodorakis* : *Theodorakiksella* mutta *Xenakis* : *Xenakisin*, *Lumbardiarisille*, *Deligiannisin*, *Benakisin*. *Ostos*-tyyppiä pidetään luon-

nostaan tutumpana ja kotoisampana kuin *Dallas*-tyyppiä. Mitä vieraampana nimeä pidetään, sitä varmemmin se taipuu *i*-vartaloisena (*Dallas*-tyypin mukaan). Vrt. myös Leskinen 1981: 324. Häiritsevän tuttavallisilta vaikuttavat sellaiset muodot kuin ”presidentti *Karamanliksella*” par. *Karmanlisilla*, ”herra *Trypaniksen*” par. *Trypanisin*, *Kiriakos* ”*Katzanevakikselle*” par. *Katzanevakisille*, *Nikos* ”*Kazantzakiksen*” par. *Kazantzakisin*, professori *Dikaios V.* ”*Vayakoksen*” par. *Vayakosin*. Jos ensi kertaa on puhe esim. *Ilias Venezis*, *Jorgos Kontis* tai *Jannis Papadomichelakis*-nimisistä miehistä, ei tunnu kohteliaalta taivuttaa nimiä tuttavallisesti *kse*:llisinä vaan mieluummin *Dallas*-tyypin mukaan; uudet nimethän eivät voi olla muuta kuin sitaattilainoja, täten siis esim. herra *Venezisin*, herra *Kontisilla* ja herra *Papadomichelakisille*.

Tässä suhteessa on etu- ja sukunimillä selvä ero. Etunimet taipuvat kernaammin *ostos*-tyypin mukaan, esim. *Jannikselle*, *Takikselta*, *Jorgoksen*, *Manolikselta*, *Sotiriksen*. Se että henkilöön viitataan etunimellä, on sopusoinnussa sen kanssa, että se taipuu kotoisammassa taivutustyyppissä.

Periaatteessa sama vierauden ja tuttuuden ero tulee näkyviin paikannimienkin taivutuksessa: *Agios Nikolaoksesta* mutta *Agios Jannisista*, *Rodokseen*, *Lerokseen* mutta *Amorgosiin*, *Karyesiin*. Tuntuu korrektilta sellainen käytäntö, että ainakin kreikkalaisia sukunimiä, mieluiten myös suomalaisille uusia paikannimiä, taivutettaisiin *Dallas*-tyypin mukaan. Näin on kiitettävästi tehtykin esim. *Nikos Kazantzakisin* romaanissa *Vapaus* tai *kuolema*. Esim. *Korakasille*, *Sifakasilla*, *Krasojorgisin*, *Kanarisilta*, *Idomeneasin*, *Furogatosiin*, *Murtsuflosilla*, *Ai Jannisista*, *Hatsi Savasin*, *Kajambisille*, *Agatangelosin*, *Seitan Pantelisin*, *Karidimosille*, *Katsirmasille*, *Mantakasiin*, *Miaulisilla*, jopa *Jannisin*, *Todorisille*, *Kosmasille*, *Eliasin*, *Pyhän Minasin*, *Pyhän Nikolaosin*. Aivan ongelmitta tämäkään ei ole sujunut, koska kirjassa on

käytetty sekaisin mm. muotoja *Trasosin*, *Trasosille*, *Trasosiin* ja *Trasoksen*, *Trasokselle*, *Trasokseksi*, *Trasokseen*, *Trasoksella*. Linja on kuitenkin aivan selvä: etu- ja sukunimiä ei varsinaisesti käsitellä eri tavalla; *kse*-tyyppistä taivutusta esiintyy vain muutaman kerran aivan kuin vahingossa. Nämä ”vahingot” ovat sattuneet useimmiten etunimissä, ja tämä on tietysti oireellista.

Nykykreikkalaisia nimiä tulisi pitää pääasiassa sitaattilainoina. Se tarkoittaisi käytännössä sitä, että nimiä tulisi taivuttaa etupäässä *Dallas*-tyypin mukaan aivan tuttuja, yleislainan luonteisiksi muuttuneita nimiä lukuun ottamatta. Raja on luonnollisesti horjuva. Kun uutta nimeä on jonkin aikaa käytetty, se muuttuu tutuksi. Tämä näkyy kielesämme selvästi siten, että nimet pyrkivät vaihtamaan taivutustyyppiä kotoisammaksi, esim. *Theodorakis* : *Theodorakisin* > *Theodorakiksen*, *Mikalis* : *Mikalisille* > *Mikalikselle*. Käyttäjilleen (siis suomalaisille) uudet *s*-loppuiset nimet taipuisivat siis *Dallas*-tyypin mukaisesti (olipa *s*:ää edeltävä vokaali mikä tahansa). Näin kreikkalaiset nimet eivät tekisi poikkeusta muunkielisten nimien taivutuksen suhteen. Tämä pitäisi täsmälleen yhtä myös vanhan idean kanssa, joka vain valitettavasti näyttää päässeen unohtumaan: ”Vieraat nykykieliset vokaali + *s*-loppuiset nimet on paras taivuttaa käyttämällä *s*:n jäljessä suomalaista sidevokaalia *i*:tä.” (Saarimaa 1971: 33.)

3. S-loppuisten nimien partitiivi

Tavallinen kielenkäyttäjät muodostaa *s*-loppuisista kreikkalaisista nimistä lähes aina konsonanttivartalaisen partitiivin, esim. *Pyhää Minasta*, *Furogatosta*, *Mavrudista*, *Polixinkista*, *Minasta*, *Manusakasta*, *Trasosta*, *Ventusosta*, *Kosmasta*, *Kostantista*, *Karidimosta*, *Akropolista*, *Theseusta*, *Filopapposta*, *Euripidesta*, *Kolonosta*, *Themistä* jne. lainkaan riippumatta siitä, kumpaan taivutustyyppiin

sana muuten kuuluu. Kielenkäyttäjät ei ilmeisesti ajattele paradigmoittain vaan taivuttaa esim. *Kosmas* : *Kosmasin* mutta *Kosmasta*. Vokaalivartaloisia partitiiveja näkee huomattavasti vähemmän, esim. *Mikalisia*, *Manusakasia*, *Hatsi Savasia*, *Bertodulosia*, *Polixinkisia*, *Konstantisia*, *Paraskevasia*.

Onko kielemme syntymässä uusi paradigma, kaksivartalaiset *i*-nominin, sellainen paradigmatyyppi, joka muuten taipuu *Dallas*-tyypin mukaan, mutta jolla on konsonanttivartaloisen partitiivi? Jos paradigmat pyritään säilyttämään puhtaina, olisi huomattava seuraava.

Jos sana taipuu niin kuin *taivas* tai *ostos*, partitiivi muodostetaan konsonanttivartalosta, joka on saman näköinen kuin nominatiivi, siis esim. *Aeneas* : *Aeneaan* : *Aeneasta*, *Euripides* : *Euripideen* : *Euripidesta*; *Rodos* : *Rodosta*, *Menelaos* : *Menelaoksen* : *Menelaosta*. Jos taas sana taipuu *Dallas*-tyypin mukaan, sillä ei ole konsonanttivartaloa, vaan partitiivi perustuu samaan *i*-loppuiseen vokaalivartaloon kuin muutkin sijamuodot, esim. *Bertudulos* : *Bertodulosin* : *Bertodulosia* (ei *Bertodulosta*), *Paraskevas* : *Paraskevasin* : *Paraskevasia* (ei *Paraskevasta*), *Papadiamantis* : *Papadiamantisin* : *Papadiamantisia*. Taivutuskaava on siis aivan samanlainen kuin muissakin konsonanttiloppuisissa erikoislainoissa, esim. *Datsun* : *Datsunin* : *Datsunia*, *Talbot* : *Talbotin* : *Talbotia*. Eihän näissäkään kukaan vakavissaan käytä sellaisia muotoja kuin esim. **Datsunta* tai **Talbotta*. Siis *Rodos* : *Rodoksen* : *Rodosta* mutta *Limenas* : *Limenasin* : *Limenasia*, *Aristofanes* : *Aristofanesta* mutta herra *Zervakis* : *Zervakisin* : *Zervakisia* (ei **Zervakista*), *Kosmas* : *Kosmasin* : *Kosmasia* (ei **Kosmasta*).

4. Zeus

Nimi *Zeus* on yksinäinen poikkeus muiden tässä puheena olevien nimien joukossa. Tavallisesti *us*-loppuiset nimet taipuvat aina *ostos*-tyypin mukaisesti; krei-

kassa ei paljon *us*-loppuisia ole. Käytännössä *Zeus* yrittää sovittautua muiden *us*-loppuisten kaavaan, *Zeuksen* : *Zeukselle*. Voimassa on kuitenkin edelleen suositus, jonka mukaan genetiivi on *Zeun* (Itkonen 1982: 59); on siis oikein puhua esim. *Zeun* temppeleistä. Kielenkäyttäjät toimii kuitenkin usein yksioikoisesti: jos kielenkäytön käsikirjassa mainitaan genetiivi *Zeun* mutta ei muita muotoja, hän muodostaa kyllä genetiivin oikein mutta muut taivutusmuodot intuiutionsa mukaan kuitenkin *ks*:llisiksi (esim. *Zeukseen*) eikä tule ajatelleeksi kielenhuoltajan mahdollista tarkoitusta, että genetiivistä pitäisi abstrahoida sanan taivutusvartalo ja taivuttaa siis esim. *Zeulle* : *Zeulta* : *Zeussa* jne. Entä partitiivi? Jos kielenkäyttäjät on mennyt niin pitkälle, että hän abstrahoi *Zeun*-vartalon, hän näköjään käyttää sitä myös partitiiviin, ”*Zeuta*”, mutta sitä taas kielenhuoltaja ei tarkoittanut! Olisiko suositusta syytä ajantasaisistaa?

ANNELI LIEKO

LÄHTEET

- HAKULINEN, KERKKO 1981: Kreikan paikannimien suomalainen latinaistus. Maapallo n:o 2 s. 106–110.
 — 1983: Maailman paikannimet: oikeinkirjoitusopas. Otava, Keuruu.
 ITKONEN, TERHO 1982: Kieliopas. Kirjayhtymä, Vaasa.
 KARLSSON, FRED 1977: Eräistä morfologian teorian ajankohtaisista ongelmista. Sananjalka 19 s. 26–56.
 LESKINEN, HEIKKI 1981: Havaintoja englantilaisperäisten lainasanojen taivutuksesta. Vir. 1981: 317–326.
 NÄRHI, EEVA MARIA 1978: Kolmas kansainvälinen paikannimien normaalistamiskonferenssi. Vir. 1978 s. 289–295.
 — 1987: Nimien kansainväliset siirrekirjoitusjärjestelmät. Kielikello 4 s. 24–27.
 — 1988: Siirrekirjoitusjärjestelmien eduista. Kielikello 1 s. 25–26.

- PENTTILÄ, AARNI 1963: Suomen kielioppi. Toinen, tarkistettu painos. WSOY, Porvoo.
 SAARIMAA, E. A. 1971: Kielenopas. 8. painos. WSOY, Porvoo.
 VESIKANSA, JOUKO 1980: Ulkomaiden paikannimet. Nykysuomen oppaita 5. WSOY, Porvoo.
 VORNANEN, RAUNI 1982: Nykykreikan translitterointi. Maapallo n:o 3 s. 59–61.

AINESLÄHTEET

- AHONIEMI, KALEVI 1981: Kreikkalaista postia. Karisto, Hämeenlinna.
 KALLIFATIDES, THEODOR 1978: Minun Ateenani. Suom. Kyllikki ja Saara Villa. WSOY, Porvoo.
 KAVAFIS, KONSTANTINOS 1984: Runoja. Kreikan kielestä suomentanut Aapo Junkola. Oy Länsi-Suomi, Rauma.
 — 1987: Runoja. Suom. Aapo Junkola. Paino-S Ky, Tampere.
 KAZANTZAKIS, NIKO 1981: Vapaus tai kuolema. Ruotsin- ja saksankielisen laitoksen mukaan suomentanut Elvi Sinervo. Tammi, Helsinki.
 — 1981: Veljesviha. Ranskan-, englannin- ja kreikankielisen laitoksen pohjalta suomentanut Kyllikki Villa. Tammi, Helsinki.
 MACLEAN, ALISTAIR 1987: Santorinin hauta. Englannista suomentanut Aulis Rantanen. WSOY, Juva.
 SCHILDT, GÖRAN 1987: Purjehdukseni Daphnella. Suomentanut Kalle Salo. Otava, Keuruu.
 WILDER, THORNTON 1939: Androksen nainen. Englannista suomentanut Vappu Roos. Gummerus, Jyväskylä.
 — Aurinkomatkojen, Finnmatkojen, Finnairin, Hassen, Tjäreborgin ja TopClubin matkaesitteiden Kreikkaa koskevat tekstiosat sekä sporadisesti valittuja Helsingin Sanomien ja tietosanakirjojen artikkeleita.